א מ ו ר ב

א. מן הפסוק בפרשתנו [1] "דבר אל בנ"י לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהי' לכם שבתון זכרון תרועה גו' " מעתיק רש"י התיבות "זכרון תרועה" ומפרש: "זכרון [2] פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות [3] לזכור [4] לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל".

וצלה"ב: תיבות "זכרון תרועה" ה"ה רגילות בלה"ק ואינן זקוקות לפירוש [5]?

יש מפרשים [6] דקשה לי' לרש"י בתיבות אלו (שלכן מפרשם): להלן בפ' פינחס [7] נאמר "יום תרועה" וכאן שינה הכתוב וכתב "זכרון תרועה" [8]? ולכן מפרש רש"י, שכוונת הכתוב כאן היא לפסוקי זכרונות ופסוקי שופרות [9].

אבל קשה לפרש כן, שהרי [נוסף לזה שלפ"ז הו"ל לרש"י לפרט הקושיא בפירושו: זכרון תרועה ובפ' פינחס נאמר יום תרועה כו', מכיון שעדיין לא למדנו הפסוק דפ' פינחס, הנה] כמדובר כמה פעמים — דרכו של רש"י לפרש קושי' המתעוררת בלי־מוד פשטות הכתוב על אתר, או ליישב סתירה המתעוררת אצל הלומד מפסוק שלמדו כבר לפנ"ז — ובנדו"ד,

---

1) כג, כד.

2) ברש"י כת"י, בדפוס שני, ורש"י שברמב"ן התחלת פרש"י היא: פסוקי זכרונות כו' (וליתא תיבת זכרון) אבל ברוב הדפוסים (כולל דפוס ראשון) הוא כבפנים.

3) ר"ה לב, א. תו"כ עה"פ.

בכמה דפוסי רש"י (ראה גו"א ודברי דוד) מובא גם "מלכיות", אבל ברוב הדפוסים הוא כבפנים. וראה גו"א: שהגירסא מלכיות... לא יתכן דלא מכאן אנו לומדים מלכיות (וראה רש"י בהעלותך י, י).

ברמב"ן הקשה (על גירסתנו): והי' צריך הרב להביא גם פסוקי המלכיות מן המדרש שלא יתכן שיזכיר הכתוב פסוקי הזכרונות כו' ולא יזכיר המלכיות — אבל לפענ"ד — רש"י לשיטתי' ואינה קושיא, כי אין ענינו של פרש"י עה"ת להודיע דינים כ"א לפרש פשש"מ — ראה רא"ם כאן, גו"א.

4) ראה ר"ה טז, א. וראה רא"ם כאן.

5) ואף שכן דרז"ל בגמרא ובתו"כ (נסמן לעיל הערה 3) הרי אין ענינו של רש"י להעתיק דרשות רז"ל על הכתובים. וכמו שלא הביא בענין זה עצמו — דרשת הגמרא (ר"ה כט, ב) "כאן ביו"ט כו' " (וראה רא"ם) ולא הביא דרשת התו"כ על "שבתון" ו"מקרא קדש" שבכתוב זה עצמו.

---

6) רא"ם, דבק טוב, ועוד. וראה גו"א. רמב"ן בדרשה לר"ה (כתבי רמב"ן (שעוועל) ע' ריח).

7) כט, א.

8) וכקושיית הגמרא ר"ה כט, ב.

9) המפרשים (רמב"ן, גו"א, ועוד) הקשו דדרשה זו אינה אלא אסמכתא כדמוכח במס' ר"ה (לב, ב) ואמירת הפסוקים היא תקנת חכמים. וראה גו"א שתירץ: "הכתוב ר"ל כי על ידי התרועה יהיו ישראל נזכרים לכך כתיב זכרון תרועה ובשביל זה תקנו חכמים ברכות... כך פירושו ולא שפירש הברייתא כי זכרון תרועה ר"ל שיאמר פסוקי כו' ".

— אבל מפשטות לשון רש"י משמע דמפרש את הכתוב (בפשש"מ) שזהו ציוי (מפורש) שיאמרו פסוקי כו'. וראה דברי דוד שתירץ הקושיא (גם ע"ד ההלכה): "ודאי דאו' שצריך לזכור עכ"פ קצת מאלו אלא שחכמים סדרום כו' ".

אם כוונתו של רש"י לתרץ קושיא מהגאמר בפ' פינחס הו"ל לפרשו שם, שהרי אז דוקא תתעורר הסתירה ממה שנאמר לע"ל (בפרשתנו)[10].

לאידך צלה"ב: בפשוטו של מקרא מנ"ל לרש"י שהזכרון תרועה הוא ע"י שיאמרו[11] פסוקי זכרונות ושופרות וכו'?

ב. בעצם פירושו של רש"י צלה"ב:

פי' הפשוט ברש"י הוא ש"זכרון" פירושו "פסוקי זכרונות" ו"תרועה" פירושו "פסוקי שופרות"[12], ואי"מ: א) פשטות הלשון "זכרון (הכ"פ בנקוד שבא — סמיכות ל)תרועה" משמע "זכרון" של תרועה, והיינו ש"זכרון" סמוך ושייך ל"תרועה", ואין כאן אלא ציווי להזכיר "תרועה" — פסוקי שופרות, ורש"י מפרש ש"זכרון" הוא ציווי אחד בפ"ע — "פסוקי זכרונות", ו"תרועה" ציווי בפ"ע — "פסוקי שופרות".

ב) לאחרי שמעתיק מהכתוב התיבות זכרון תרועה למה מעתיק רש"י עוה"פ (בפנים פירושו) תיבת "זכרון", לפרש שזהו "פסוקי זכרונות" ואם מעתיקה להודיע שנלמד זה מתיבת "זכרון" הו"ל להעתיק לאח"ז תיבת "תרועה" להודיע שממנה נלמד "פסוקי שופרות"?

ג) רש"י ממשיך ומבאר טעם[13] אמירת פסוקים אלו "לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל" — ולכאורה אין דרכו של רש"י בפשש"מ לבאר טעמי דיני וציוויי התורה (— כי בדרך הפשט אין הכרח שיהי' טעם לציווי התורה[14])?

ג. והביאור בכ"ז:

עיקר כוונת רש"י אינו לפרש התיבות "זכרון תרועה", אלא לבאר ולהבהיר תוכן וענין ד"יהי' לכם גו' זכרון תרועה" הדורש ביאור:

לשון הכתוב "יהי' לכם (שבתון) זכרון תרועה (מקרא קודש)" משמע שזהו ציווי לבנ"י שיהי' אצלם "(שבתון) זכרון תרועה וגו'" — שהם יזכרו תרועה[15]. ובפשטות — ציווי זה סתום הוא, דהרי אינו מבאר מהו תוכנה וענינה של זכירה זאת[16]?

ולכן מבאר רש"י: זכרון (פסוקי

---

10) ואין לפרש דהוקשה לו לרש"י דהול"ל "יום תרועה" (וכהלשון בפרשה זו עצמה (כג, כח) בעשור לחדש הזה יום כפורים גו' ") — כי עדיין לא למדנו הציווי דתקיעת שופר בר"ה, והו"ל לרש"י להקדים ולהודיע עד"ז.

11) ענין הזכירה הוא (גם) במחשבה ובלב — ראה רש"י יתרו (כ, ח — הובא לקמן בפנים) "תנו לב לזכור". ולהעיר ע"ד ההלכה — מרמב"ם בסה"מ (מ"ע קפט): זכור את אשר עשה גו' יכול בלבבך, כשהוא אומר לא תשכח כו'.

12) ראה רמב"ן (בדרשה שם): והזכיר זכרונות לזכרון ושופרות לתרועה.

13) ראה רא"ם וש"ח כאן.

14) ראה לקו"ש חי"א ע' 91, 95.

15) וזהו הכרחו של רש"י לפרש דקאי על אמירת (בנ"י) הפסוקים, ודלא כפי' הרשב"ם (ש"ע"י התרועה תזכרו למקום").

16) ואין לתרץ (בדוחק עכ"פ) שהכוונה שיזכרו זכות קיום מצות תק"ש בר"ה — שהרי עדיין לא נצטוו ע"ז.

זכרונות) ופסוקי שופרות כו'. וכוונתו: ציווי זה אינו ציווי זכרון בעלמא, כ"א ציווי על ענין מסוים אמירת פסוקי (זכרונות ו)שופרות. ומרומז זה בפי' תיבות "זכרון תרועה"; ד"זכרון" ענינו שימת לב מיוחדת, וכפרש"י עה"פ [17] "זכור את יום השבת" "תנו לב לזכור תמיד [18] את יום השבת שאם נזדמן לך כו'" — היינו שאי"ז ציווי זכרון בעלמא, שיהי' זכרון יום השבת בלבו, כ"א ציווי לנתינת לב לזכירת יום השבת המתבטאת בענין מיוחד, בפעולה מסויימת — "אם נזדמן לך כו'", ועד"ז הוא בנדו"ד "יהי' לכם גו' זכרון תרועה גו'" פירושו שתהי' נתינת לב בזכירת ה"תרועה" — שתביא לפעולה — אמירת פסוקי שופרות.

ד. אבל עדיין צריך ביאור למה כתבה תורה הציווי דאמירת פסוקי שופרות בל' זכירה, זכרון תרועה:

ציווי על "זכרון" יתכן במקום ש־שייך הפכו — שכחה, ולכן צריכים אזהרה שיתנו לב לזכור הענין.

ולכן צ"ל הציווי "זכור את יום השבת": מכיון שתוכן ציווי זה הוא "לזכור תמיד (גם בימי החול) את יום השבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת", הרי אפשר שבימי החול ישכח האדם ע"ז, ולכן הזהירה התורה "זכור את יום השבת" (ואל תשכחהו) גם בימי החול, "שאם נזדמן לך כו'".

[ועד"ז בבקשתו של יוסף לשר המשקים (שכבר למדה התלמיד) [19]: "כי אם זכרתני אתך גו'" — מכיון שהבקשה היא על לאחר זמן (לאחרי שיצא מבית האסורים וכשתהי' לו הזדמנות מתאימה לדבר עם המלך [20]) לאחרי מאורע ושינוי גדול בחייו [21], שכ"ז מטריד את האדם וגורם לו שישכח; — לכן צריך שיזרזוהו ל־זכירה, לנתינת לב מיוחדת "כי אם זכרתני"].

---

17) יתרו כ, ח.

18) מ"ש רש"י "תמיד" אי"ז בתור פירוש ענין "זכירה" בכלל — ש"זכור" בכלל משמעו לזכור תמיד, כ"א רק בנוגע לזכירת שבת — דמכיון שלא נאמר בזה הגבלה בזמן — ה"ה לזכור תמיד.

אבל בשר המשקים (דלהלן בפנים), וב־פרשתנו יש זמן מוגבל; בשר המשקים "כאשר ייטב לך", ובנדו"ד "בחדש הז' בא' לחדש".

19) וישב מ, יד.

20) ברש"י (שם): מאחר שייטב לך כפתרוני. ובש"ח: והוסיף הרב מאחר כו' מפני שאין מדרך המוסר שיזכירהו מיד בעת שייטיב לו רק אח"כ בעת שעומד ומשרת לפניו. ולפ"ז הכרח מפורש בכתוב (מהתיבות "כאשר ייטב לך") להמבואר בפנים שה"זכרתני" הוא לאחר זמן. אבל פי' הש"ח בכוונת רש"י אינו, דא"כ הו"ל לרש"י לכתוב (לא "מאחר", כ"א) "לאחרי". וגם "כפתרוני", מיותר.

אלא כוונת רש"י היא לתרץ דלכאו' הי' צריך לכתוב בכתוב "(כי אם זכרתני) אז" — בהמשך למ"ש לפנ"ז (בפסוק הקודם) "כשישא פרעה את ראשך", וע"ז מתרץ רש"י ד"כאשר ייטב לך" זהו טעם לבקשת יוסף "מאחר שייטב לך כפתרוני".

21) ויתירה מזו בגדו"ד: שר המשקים לא הי' צ"ל רוצה לדבר ע"ז שהרי עי"ז יצטרך להזכיר חטאו, וכמבואר בכתוב (מקץ מא, ט): את חטאי אני מזכיר היום גו'.

אבל בנדו"ד הרי אין צורך כלל לזכרון ונתינת לב מיוחדת דהרי אין הציווי אלא למשך יום אחד („בחדש השביעי באחד לחדש") — ועפ"ז הו"ל לכתוב בפירוש „אמירת תרועה"?

ה. ולתרץ זה פרש"י דדיוק הכתוב „זכרון תרועה" הוא להדגיש ולרבות (נוסף על ענין השופרות) גם ענין של „זכרון" — „זכרונות"; היינו, „זכרון" (אינה רק סמיכות — וביאור ל„תרועה" שלאחרי', כ"א — השינוי מ„אמירת" ל„זכרון") יש בו לימוד בפ"ע, שצריך להיות גם „זכרון" — „פסוקי זכרונות"[22].

ועדיין חסר ביאור: „זכרון" צריך להיות קשור לענין מסוים — שע"י הפעולה דהזכרון יזכור הענין (כנ"ל בנוגע לשבת), ומהו ענינו של הזכרון באמירת „פסוקי זכרונות"?

ולזה מוסיף ומבאר רש"י: „כדי לזכור לכם עקידת יצחק". היינו, ענין הזכרון (שיבוא ע"י אמירת פסוקי זכרונות של בנ"י — אינו לעורר זכרון ונתינת לבן של בנ"י, אלא) הוא לעורר זכרון של הקב"ה — „לזכור לכם (זכות ד)עקידת יצחק".

ו. וכתב רש"י „לזכור לכם עקידת יצחק" אחר „פסוקי שופרות" אף דשייך לכאורה לפסוקי זכרונות, כי גם אמירת פסוקי שופרות הוא לעורר זכרון הקב"ה לזכיות בנ"י, וזהו שמסיים „לזכור לכם כו' שקרב תחתיו איל" — מדגיש הקישור שבין שופר ל־עקידתו של יצחק „שקרב תחתיו איל" (שמקרנו עושים שופר)[23].

והביאור בזה: נת"ל דניקוד תיבת „זכרון" מורה שהיא בסמיכות לתיבת „תרועה" שלאחרי' (זכרון של תרועה), ומזה מובן, דעם היות שיש בתיבת „זכרון" (גם) ענין ולימוד מיוחד בפ"ע — הוראה דאמירת פסוקי זכרונות, מ"מ פשוט שהיא „סמוכה" — שייכת (גם) להנאמר אחרי'. והיינו, שגם ב־„תרועה" — (פסוקי שופרות) יש ענין של „זכרון".

וזהו הכרחו של רש"י לפרש ש(גם) אמירת פסוקי שופרות היא „לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל" — ו„זכרון" (פסוקי זכרונות) בא לעורר זכרונו של הקב"ה ל„תרועה" (פסוקי שופרות) — זכרון „עקידת יצחק ש־קרב תחתיו איל".

ז. עפ"י כהנ"ל יובן טעמו של רש"י בהעתקתו עוה"פ (בפנים פירושו) תיבת „זכרון" ומפרש „פסוקי זכרונות כו' " — דמלמדנו בזה, דההכרח לפירושו ד„זכרון" הוא ענין בפ"ע ואינו רק מוסב ל„תרועה" שלאחריו, הוא

---

22) ועפ"ז י"ל ג"כ טעם נוסף ע"ז שלא פירש"י כבגמרא (ר"ה כט, ב) „כאן ביו"ט שחל להיות בשבת כו' " — כי ע"ז לא יתורץ דיוק „זכרון" וכבפנים.

23) ראה רא"ם: „ומה שמסיים לזכור כו' שקרב תחתיו איל שהוא לקוח מפ"ק דר"ה דא"ר אבהו למה תוקעין בשופר של איל כו' כדי שאזכור לכם עקידת יצחק הוצרך לזה מפני שיש לטעון . . . פסוקי שופרות למה, ולולא הטעם הזה הנזכר בפ"ק דר"ה לא הי' המדרש הזה מקובל". (אמנם מ"ש הרא"ם „מפני שיש לטעון כו' " ראה לעיל ס"ב ובהערה 14, דאין זו קושיא בפשש"מ, והביאור הוא כבפנים).

מדיוק לשון הכתוב „זכרון" ולא „אמירת" (כנ"ל ס"ד) ולכן צריך לפרש „פסוקי זכרונות". [משא"כ פסוקי שופרות — נלמדו מפי' הפשוט של תיבת „(זכרון) תרועה", וא"צ להעתיקה עוה"פ בפירושו].

וממשיך רש"י: „(פסוקי זכרונות) ופסוקי שופרות לזכור לכם כו'": דמזה שנאמר „זכרון תרועה" מוכח דגם בתרועה יש ענין של „זכרון" (כנ"ל ס"ו), ומזה מובן דשניהם — פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות — נאמרים לתכלית אחת — „לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל".

ועפ"ז י"ל ביאור נוסף ע"ז שהקדים רש"י לפירושו תיבת „זכרון" וממשיך „פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות" ולא הפסיק להעתיק תיבת „תרועה" ביניהם, דבזה מדגיש דגם אמירת פסוקי שופרות הם לתכלית ד„זכרון" — „שיזכור לכם עקידת יצחק שהקריב תחתיו איל"[24].

(משיחת ש"פ בהעלותך, תשכ"ז)

---

24) להעיר מהגירסא ברש"י (שבגו"א): זכרון פסוקי זכרונות וזכרון פסוקי שופרות דעפ"ז מודגש המבואר שגם פסוקי שופרות ענינם לעורר הזכרון, כבפנים.